

Proč potřebujeme nové podmínky oddlužení? Podívejte se na záznam kulatého stolu

22.2.2023 - Daniel Hůle, Radek Hábl, Pavla Aschermannová | Člověk v tísni

V beznadějně dluhové pasti je v Česku enormní množství rodin s 4,1 miliony exekucí. Týká se to 672 tisíc lidí/rodin, 450 tisíc z nich má dokonce tři i více exekucí. Mnozí se dostali do potíží ještě před rokem 2016, kdy začal stát regulovat úroky za nesplácení spotřebitelských úvěrů. Původní dluh by nejspíš dokázali splatit, nikoliv však ten navýšený o astronomické sankce.

Proces oddlužení, který v Česku standardně trvá pět let, podstupuje pouze 107 tisíc lidí. V loňském roce bylo podáno jen necelých 19 tisíc návrhů na povolení oddlužení, což představuje meziroční pokles o 14 %. Téměř polovina předlužených lidí zůstává v exekucích více než pět let, mnozí i přes deset či patnáct let. Dlouhodobé exekuční vymáhání ztrácí jakoukoli efektivitu a smysl pro věřitele i stát. Bezvýhodná situace dlouhodobého splácení je častou příčinou odchodu dlužníka do šedé zóny či neformální ekonomiky. Data vyplývají mimo jiné z Výzkumu Bariér pro vstup do oddlužení.

„Jednou z velkých výhod oddlužení je to, že se všem věřitelům splácí poměrně stejně. A navíc je možné pohledávky věřitelů na rozdíl od exekuce přezkoumat a v případě rozporu se zákonem či platnou judikaturou částečně či plně popřít. To velmi pomáhá poctivým věřitelům, kteří díky tomu získají více prostředků,“ připomíná Jakub Backa, advokát a insolvenční správce.

Druhá šance v podobě ekonomického restartu pro předlužené

Institut oddlužení je jediným systémovým nástrojem, který dává předluženým lidem druhou šanci v podobě ekonomického restartu a zároveň umožňuje alespoň částečné uspokojení pohledávek všech věřitelů. Implementace směrnice EU otevřela možnost nastavit podmínky pro oddlužení blíže ke standardům většiny evropských zemí. Pětiletá délka splácení bez možnosti okamžitého oddlužení zůstává v zemích EU již jen v České republice, Maďarsku a Rumunsku. Hůře je na tom už jen Lucembursko a Bulharsko, kde proces oddlužení vůbec neexistuje.

Novela insolvenčního zákona v části upravující oddlužení spotřebitelů i živnostníků nastavuje nová pravidla pro vstup i splnění podmínek oddlužení. Zkrácení oddlužení na tři roky je jen jednou z mnoha změn, jak zdůrazňuje Daniel Hůle z Člověka v tísni: *„Nová pravidla oddlužení sice přinášejí zkrácení z pěti na tři roky, zároveň však také nastavují přísnější podmínky pro vstup do oddlužení v podobě adekvátního příjmu. Kdo vzhledem ke svému věku, vzdělání či místu bydliště bude mít bez objektivního důvodu nižší příjem, než bude určovat zákon, do oddlužení nebude vpuštěn. To ve výsledku povede k nárůstu průměrné měsíční splátky, protože v současné době do oddlužení lidé často vstupují s podhodnocenými příjmy. Tak by věřitelé mohli získat výrazně více peněz za 3 roky, než by dnes získali za 5 let. Vyšší příjem dlužníka zvýší i příjem státu. Ve výsledku tak na změně mohou profitovat jak dlužníci, tak věřitelé i stát.“*

Stát kvůli šedé ekonomice přichází o 5 až 12 miliard ročně

Rychlý restart pro dlužníky, kteří neskrývají své příjmy, by mohl být významným přínosem pro veřejné rozpočty. Problematika neformální ekonomiky či zatajování části příjmu způsobuje státu velké ztráty a u zadlužených lidí jde navíc o situaci velmi častou. Ekonomický expert Miroslav Zámečník k tomu podotýká: *„Novela oddlužení by měla splňovat tři základní ekonomické požadavky.*

Nastavení vhodné ekonomické motivace k oddlužení by mělo především přinést zájem o zvýšení přiznaného příjmu, kdy by jeho významná část měla být ponechána dlužníkovi (jinak to není motivace). Důležité je i zvýšení oficiálně deklarovaného příjmu, které by bylo přínosem i pro bona fide věřitele ve srovnání se statem quo, kdy se dlužník věřitelům vyhýbá, pohybuje se buď v šedé zóně, anebo zcela mimo formální ekonomiku. Samozřejmě i pro stát, systém sociálního a zdravotního pojištění a prostřednictvím rozpočtového určení daní i pro obce a regiony. V neposlední řadě by mělo být sníženo zatajování příjmu (existují různé nástroje), i když na začátku příjmové škály jsou ekonomické motivace velmi pokřivené, a tak je třeba je napravit spíše pozitivními stimuly.”

„Exekvovanost má obrovské dopady na českou společnost. Stát kvůli šedé ekonomice přichází o 5 až 12 miliard ročně na odvodech a daních. Omezuje kupní sílu regionů a rozvoj podnikání v nich. Exekuce souvisí i s nestabilitou v bydlení a rozpadem sociálního kapitálu, což se projevuje ve vzdělávání. Lidi v mnohočetných exekucích, v kterých jsou často z dob neregulovaných spotřebních úvěrů, musíme oddlužit. Ale musíme to udělat tak, abychom je zároveň dostali z šedé ekonomiky – vyžadovali po nich více legalizaci pracovní činnosti,“ dodává souhlasně i sociolog Daniel Prokop, člen poradního orgánu NERV.

Oddlužení musí být přístupnější, kratší a více individualizované

Aby oddlužení plnilo svůj účel, musí být přístupnější a kratší, více individualizované a nastavené na možnosti dlužníka vyplývající z jeho ekonomické pozice, zbavené hlavních demotivujících faktorů a formální tvrdosti. Ale zároveň by mělo být přísnější v tlaku na legalizaci příjmů a návratu z šedé ekonomiky. (zdroj: NERV: Redukce počtu lidí v předlužení a související šedé ekonomiky)

To vcelku splňuje návrh novely oddlužení od ministerstva spravedlnosti zkracující oddlužení na 3 roky a nahrazující plošný předpoklad uspokojení 30 % zbytkových dluhů individuálně stanovenou hranicí vycházející ze socioekonomické pozice dlužníka (z minimálního adekvátního příjmu vzhledem ke vzdělání, regionu, oboru práce apod.). Vyvratitelná domněnka 30% uspokojení vytvářela reálně zcela odlišnou míru tvrdosti - podle toho, kolik dluhu povinný uspokojil před oddlužením a jaké jsou jeho ekonomické možnosti. Individualizace odpovídá směrnicí EU, vytváří právní jasnost posuzování oddlužení již v raných fázích (kontrola plnění minimálního adekvátního příjmu). Zároveň vytváří tlak na legalizaci příjmu stanovením minimálního adekvátního příjmu. Nad to zavádí pravidelnou kontrolu plnění podmínek, jak z hlediska příjmu, tak i očekávaného uspokojení pohledávek věřitelů.

<https://www.clovektisni.cz/proc-potrebuji-nove-podminky-oddluzeni-10059gp>